

ВІДМІННІ ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ В КІНЕМАТОГРАФІЇ

Стаття розглядає особливості діяльності кіноринку від інших галузей. Робиться особливий аспект застосування теорії і практики маркетингу в кінематографії виходячи з особливостей ринку. Аналізується структурний підхід, який враховує стратегічні і тактичні дії щодо формування та реалізації комплексної програми.

Ключові слова: кінопродукція, кіноринок, концепція, цілі, аудіовізуальний ринок, функції маркетингу, комплекс маркетингу.

Вступ. Сучасний маркетинг відрізняється розширеною сферою застосування, зокрема використанням його не тільки у сфері виробництва, але і у сфері послуг. Ця обставина важлива при визначенні особливостей в розгляді *проблем* кіномаркетинга, оскільки кінематографія є комплексною галуззю культури, кіновідеопродукції, що проводить, розподіляє її і що здійснює кінообслуговування.

Постановка задачі. Пропоноване дослідження має на меті виявити відмінні особливості застосування комплексу маркетингу на кіноринку виходячи з його специфіки.

Результати дослідження. Отримані результати мають практичне застосування на вітчизняному кіноринку під час планування комплексу маркетингу, встановлення пріоритетних цілей підприємства виходячи зі специфічних особливостей ринку.

Маркетинг послуг на відміну від маркетингу споживчих товарів і засобів виробництва не утворює єдиної моделі, підрозділяється на маркетинг споживчих і виробничих послуг, причому перший вид маркетингу по своїх особливостях змикається з маркетингом засобів виробництва. Маркетинг послуг часто здійснюється як супутня діяльність в комплексі з маркетингом споживчих товарів засобів виробництва.

За визначенням Ф. Котлера, послуга — це будь-який захід або вигода, які одна сторона може запропонувати іншій і яка в основному невідчутна і не приводить до заволодіння чим-небудь. Виробництво послуг може бути (а може і не бути) пов'язане з товаром в його матеріальному вигляді. Послугам властивий ряд характеристик, які необхідно враховувати при розробці маркетингових програм. Послуги невідчутні — їх не можна транспортувати або упаковувати. Непостійність якості послуги пов'язана з тим, що кожного разу його якість може бути різною, навіть в тих випадках, коли, наприклад,

обслуговування кіноглядачів здійснюється одним і тим же кінотеатром, персоналом.

Класифікація послуг пов'язана з попитом на послуги, об'ємом необхідних послуг і їх складністю. Якість нематеріальних послуг можна оцінити тільки після їх виконання. Достатньо важко підтримувати постійний рівень обслуговування, оскільки послуги можуть виявлятися персоналом з різним рівнем кваліфікації.

Послуги можуть розрізнятися і по трудомісткості. Трудомісткість послуг зростає, якщо вона виявляється висококваліфікованими спеціалістами. Послуги можна класифікувати по ступеню контакту їх споживачем, при такому контакті особливе значення мають міжособові відносини.

Специфічним об'єктом маркетингу є культура, що є неубуваючим і відтворним ресурсом суспільства. Послуги з переробки цих ресурсів і забезпечення доступу до них споживача можна відповідно до запропонованих моделей маркетингу віднести до маркетингу послуг. Маркетинг послуг кінематографії, до якої відносяться кіностудії, прокатні кіновидовищні підприємства, іноді здійснюється як супутню діяльність в комплексі з маркетингом продукції кінематографії.

Одне з існуючих визначень кіномаркетингу розглядає його як управління кінопроцесом, засноване на економічній довідності ухвалюваних управлінських рішень у сфері кіновиробництва. Але необхідно відзначити, що маркетинг пов'язує можливості випуску фільмів з можливостями їх реалізації на кіноринку. При використанні маркетингу в комерційній діяльності кінематографії її продукція і послуги розглядаються як товар, але товар, що має особливі споживчі властивості. Відносно змісту цінність кінопродукції має велике значення і є суспільним надбанням. Саме це і визначає товарні характеристики, які з позицій маркетингу необхідно позначити, і якими потрібно управляти.

Кінопродукція має подвійний характер, витікаючий з подвійної природи кінематографа. З одного боку, фільм є твором кіномистецтва, з іншого боку, він представляє собою продукт виробництва, має матеріально-речову форму. Кожен фільм як в творчому, так і в технічному відношенні є оригінальним твором. З цього следує, що продукція фільмовиробництва унікальна і неповторювана. Особливість кіно виявляється в правах власності на готовий продукт — кіновідеофільм. Це право залишається у виробника, дистриб'юторів і, як правило, не передається кінотеатрам.

Будучи твором кіномистецтва, фільм як товар проте повинен відповідати певним технічним вимогам. Ці вимоги включають різні характеристики, такі як перенесення кольорів, якість звуку і зображення, формат кадру і ін. Враховуються при цьому і експлуатаційні умови кінопоказу. Так, тривалість кіносеансу, як правило, складає 90—110 хвилин відповідно до чого метраж

повнометражного односерійного фільму не повинен перевищувати 2700—3300 м.

Істотні особливості характеризують також і систему реалізації кінопродукції. Закінчений фільм (продукт) не поступає безпосередньо до глядача (споживачеві), оскільки кіностудія реалізує фільм на основі договору опту покупцю (дистриб'юторові), який тим самим набуває права демонстрації кінокартини в кіновидовищних підприємствах.

Нарешті, слід зазначити своєрідну форму реалізації фільму (товару) кіноглядачам (покупцям). Ця своєрідність полягає в тому, що глядач не набуває власне фільму Купуючи кіно квиток, він отримує право на послугу — проглядання фільму. Кількість таких послуг (кіносеансів) залежить від якості фільму. Експлуатаційні ж можливості фільму практично необмежені, оскільки його копії можна віддрукувати будь-яким тиражем і показувати будь-яку кількість сеансів.

Маркетинг товарів і послуг може орієнтуватися як на прибуток, так і на його відсутність. У останньому випадку можна говорити про некомерційний маркетинг. На думку Дж.Р. Еванса і Б. Бермана, «некомерційний маркетинг здійснюється організаціями і окремими особами, які діють в суспільних інтересах або виступають за яку-небудь ідею і не прагнуть до отримання фінансового прибутку». В зв'язку з цим слід зазначити існування в кінематографії некомерційного сектора (науково-дослідне і учбове кіно, просвітницька і благодієвча діяльність, культурний обмін і ін.).

Оснoву маркетингу продукції і послуг кінематографії складають всебічне вивчення соціокультурних потреб і створення передумов для перетворення їх в реальний глядацький попит і його подальше задоволення.

Областю додатку концепції маркетингу є кіновідеоринок — сфера взаємодії попиту і пропозиції кіновідеопродукції. Бурхливий розвиток і становлення кіноринку в кінці 1980-х років, викликані відміною цензурного і економічного диктату держави, дозволили значно розширити жанрово-тематичну різноманітність кіновідеопродукції. Стрімке зростання числа не державних підприємств, що проводять лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності забезпечували перевищення пропозиції над попитом і стійку тенденцію появи нової кіновідеопродукції.

Специфічна межа кіноринку полягає в тому, що на відміну від ринку товарів, призначених для безпосередньої реалізації населенню, тут операції можуть заключатися на продукцію, яка ще не вироблена (ф'ючерсні і форвардні операції). Таке явище сьогодні вельми поширене в розвинених країнах, особливо в США. Мова йде про заключення контрактів на придбання фільмів між прокатчиками і студіями на стадії проекту або ранніх етапів створення кінокартин. Таким чином, кінопродукція у багатьох випадках оплачується до того моменту, коли вона надається тому, що прокатчику

(інвесторові), і до початку її виробництва і реалізації (демонстрації глядачеві) проходить тривалий період.

Особливістю кіноринку є також і те, що крім створених фільмів товаром виступають окремі його компоненти або засоби, необхідні для його постановки. До них відносяться ідеї, сценарії, музика, матеріально-виробниче забезпечення і ін. Нарешті, необхідно відзначити таку особливість, як існування вторинних кіноринків. Хоча це явище нове для вітчизняного кінематографа, на Заході воно набуло широкого поширення. Суть його полягає в тому, що крім кінотеатрального показу фільми можуть бути реалізовані по каналах ефірного, кабельного і супутникового телебачення; переведені на відео і поширені через мережу відеосалонів або систему роздрібною торгівлі. Обширним вторинним кіноринком є зарубіжний прокат фільмів. Нарешті, слід відмітити і такі вторинні форми реалізації кінопродукції, як кіносувеніри або товари із зображенням персонажів або з назвами фільмів, комп'ютерні ігри, розроблені на сюжет фільмів, а так само видання літературних версій популярних кінокартин.

Слід зазначити важлива відмінність сфери кінообслуговування від інших галузей, де рівень пропозиції товарів і послуг на пряму залежить від об'ємів їх виробництва. Якщо, наприклад, в промисловості для задоволення споживачів необхідно витратити сировину, матеріали і грошові кошти пропорційно зростанню випуску продукції, то в кінематографії справа йде по-іншому. Для розширення кінообслуговування населення витрачається значно менша сума коштів, використовувана в основному на друкування додаткових копій кінокартин. Тому обслуговування кіноглядачів може бути розширене і без збільшення числа вироблюваних фільмів. Крім того, можливість дублювання кіновідеопродукції на іноземних мовах дозволяє експортувати її за межу, не знижуючи задоволення потреб вітчизняних кіноглядачів.

Особливості маркетингу продукції і послуг кінематографії і значного ступеня обумовлені специфікою кіноринку. Цей ринок має достатньо складну структуру, в якій переплітаються різноманітні внутрішні і зовнішні зв'язки. Він є відкритою системою, елементи якої взаємодіють із зовнішнім середовищем. Особливості кіномаркетингу визначаються не тільки тим, що він сприяє комерціалізації кінематографа і забезпечує тим самим ефективне використання грошових ресурсом, але і специфікою кінематографії, як сфери мистецтва, творчої діяльності, що є суб'єктом. З цього витікає, що кіномаркетинг повинен забезпечувати виконання соціокультурної функції кіно. Практичне втілення ця теза знаходить в задоволенні потреб глядацької аудиторії.

Як товар, пропонований фільмовиробниками на кіноринку, виступає кіновідеопродукція. Саме вона є основним предметом купівлі-продажу. Разом з тим, невід'ємною частиною кіноринку є надання послуг, що полягає перш за

все в показі кіновідеопродукції у видовищних підприємствах. Таким чином, мова тут йде не про виробництво і продаж фільму-товару як такого, а про задоволення культурних потреб населення за допомогою кінообслуговування. Для глядача кіно виступає як послуга — кіносеанс, для кіностудії і кінопрокату — як товар — фільм в його матеріальній формі.

Можливості застосування теорії і практики маркетингу в кінематографії оцінюються не завжди однозначно. Це пов'язано з тим, що маркетинг як інструмент бізнесу може негативно позначитися на соціальних аспектах кінообслуговування, тобто зробити його недоступним для тих, хто не має в своєму розпорядженні достатніх матеріальних засобів. Проте треба пам'ятати, що маркетинг перш за все є засобом, допомагаючим виробникам кіновідеопродукції краще знати і задовольняти потреби ринку. Витрати комерційного підходу до кінообслуговування зумовлені не самим маркетингом, оскільки він тільки інструмент, а неадекватними діями тих, хто їм користується. Все більше розповсюдження в кінематографії отримує соціальний маркетинг, включаючи кінопродукцію, створену по соціально-творчому замовленню держави, направлений не стільки на витягання прибутку, скільки на виявлення і задоволення потреб кіноглядачів, виховання глядацького смаку, забезпечення доступу зацікавлених споживачів до творів кіномистецтва, що не відвідуються масовій аудиторії.

Маркетинг продукції і послуг кінематографії — явище для нас нове і тому особливо складне для вивчення. Головне в маркетингу — його цільова орієнтація і комплексність, тобто злиття в єдиний технологічний процес всіх компонентів цієї діяльності.

Комплексність означає, що окремі маркетингові дії (аналіз потреб кіноглядачів, прогнозування ринку кіновідеопродукції і послуг, вивчення жанрово-тематичного складу фільмів і так далі) самі з себе не здатні забезпечити той ефект, який дає застосування маркетингу як системи. Тільки комплексний, програмно-цільовий підхід дозволяє виробити дієві стратегії «прориву» на кіноринок з найбільш перспективними фільмами і послугами, усвідомлено концентрувати зусилля кінопідприємства на вибраних ділянках роботи.

Багато хто помилково ототожнює маркетинг кіновідеопродукції і послуг із збутом і стимулюванням, не знаючи, що найбільш важливим елементом маркетингу є не збут. Збут — тільки видима частина маркетингового айсберга. Він лише одна з багатьох функцій кіномаркетингу, причому нерідко не найістотніша. Якщо ретельно попрацювати над такими функціями кіномаркетингу, як виявлення запитів і пріоритетів кіноаудиторії, створення фільмової продукції, здатної задовольнити потреби кіноаудиторії, при гнучкому ціноутворенні і правильній рекламній компанії ця продукція завжди знайде свого глядача.

Всі названі елементи є складовими частинами широкого набору маркетингових засобів, складових комплекс маркетинга, що складається з чотирьох основних понять, або «4Р».

Всі ці елементи повинні бути тісно зв'язані один з одним, щоб отримати максимально направлену дію на ринок і використовувати його можливості. Стосовно кінематографії структура маркетингу виглядає таким чином:

- фільм (кіно-, відео) як товар;
- розповсюдження фільму (прокат, показ) в певних регіональних і тимчасових рамках;
- ціни на кіновідеопродукцію (ціна всіх прав на фільм, ціна ліценза, ціна фільмокопії); ціни на кінопослуги (ціни на послуги виробничо-технічних баз, ціни на квитки кіновидовищних підприємств); підтримка, просування кіновідеопродукції — встановлення ефективних контактів фільмовиробників з тими, що прокатують, дистриб'юторами, дистриб'юторів з мережею кінообслуговування і глядацькою аудиторією Рекламна діяльність, проведення кіноринків, кінофестивалів, презентацій фільмів.

Функції маркетингу можна визначити як спеціалізовані види діяльності, здійснювані в процесі розробки проекту, створення і реалізації кіновідеопродукції і послуг. Як правило, виділяються наступні функції маркетингу.

1. Дослідження ринків збуту продукції (маркетингові дослідження): визначення об'єму і структури ринку (характеристика споживачів), визначення питомої ваги товарів основних конкурентів в загальному об'ємі збуту на даному ринку (дослідження товарів і фірм), вивчення попиту на продукцію серед різних груп споживачів.
2. Вдосконалення продукції, що випускається: розробки асортименту вироблюваних товарів (послуг), адаптація характеристик виробів, експлуатаційних якостей і технічного обслуговування до потреб покупця шляхом їх удосконалення і розробки нової продукції; проведення випробувань нової продукції за допомогою потенційних споживачів.
3. Збут і розподіл: вибір каналів збуту, збут товарів через торгово-розподільну мережу, організація торгової звітності; зв'язок із збутовими організаціями.
4. Ціноутворення: визначення платоспроможності основних груп споживачів, оптимізація цін на вироблювані товари і послуги.
5. Реклама і стимулювання збуту: розробка рекламних матеріалів, реклама серед кінцевих і проміжних споживачів з використанням всіх засобів масової інформації.

Вказані функції маркетингу тісно взаємозв'язані, і їх розділення в значній мірі умовно. Кожне фільмовиробляюче підприємство розробляє власну

систему маркетингу, але у всіх випадках маркетингова діяльність покликана забезпечувати:

- надійну, достовірну інформацію про кіновідеоринок, структуру і динаміку глядацького попиту, про існуючі потреби в різних видах вироблюваної кіновідеопродукції і послуги;
- виробництво такої кіновідеопродукції, створення жанрового тематичного асортименту, які відповідають вимогам ринку, краще, ніж створювані фільми інших кіностудій, що задовольняють глядацький попит;
- необхідна дія на дистриб'юторів, на глядацький попит, на ринок кінопродукції і услуг, забезпечення максимально можливого контролю над сферою реалізації кіновідеопродукції.

Першими фірмами, що використали на практиці концепцію маркетингу, були компанії, зайняті виробництвом товарів масового попиту. Згодом раціональність маркетингового підходу до управління виробництвом і збутом продукції була визнана виробниками кіновідеопродукції.

Сьогодні в індустріально розвинених країнах накопичений достатньо багатий досвід застосування маркетингу в кінематографії. Західні кінофірми активно використовують засоби маркетингу не тільки на внутрішньому кіноринку, але і для просування фільмів в зарубіжному прокаті. Зарубіжні дистриб'ютори вважають, що фільми повинні бути орієнтовані на обширне коло глядачів і не обмежуватися показом тільки на батьківщині.

Не слід забувати, що з розвитком побутового відео положення на аудіовізуальному ринку все більш ускладнюється: відео, наприклад, витісняє з екранів продукцію категорії В, тобто фільми жахів, фантастичні стрічки і так далі. На долю кінотеатрів залишаються або суперпостановки, або специфічні кінотвори.

У цих умовах доводиться не тільки вивчати специфіку сприйняття фільмів кіноаудиторією в кожному окремому регіоні, але і постійно шукати нові шляхи залучення глядачів показом тих або інших фільмів в кінотеатрах. Наприклад, в деяких випадках потенційна дія режисера з ім'ям на деяку частину публіки і на реакцію критиків стає тим чинником, який може бути використаний в рекламній кампанії. Так, в США іноземні фільми представляються глядачам з акцентом на автора: «новий Фелліні», «новий Годар» і так далі. Ставка на відомих і популярних акторів зі світовим ім'ям також може зіграти позитивну роль в справі просування фільму на кіноекрани. Так, витрати американських кіностудій на телерекламу нових фільмів постійно ростуть, досягнувши до початку 1990-х років щорічної цифри більше 300 млн. дол.

Значним чинником кіномаркетингу є бюджетна вартість фільму і пов'язаний з нею процес ціноутворення. В даний час вся більша перевага

віддається недорогою, низькобюджетним картинам після порівняння з середньою вартістю виробництва. Проте неодмінною умовою є те, щоб ці фільми ставилися на основі добротного сценарію і щоб в них були зайняті першокласні актори. Наочним прикладом є Великобританія, де за участю телебачення (що взагалі в даний час активно практикується на Заході) створюються картини з низьким бюджетом (близько 4 млн дол.), що успішно конкурують з американською продукцією такого ж плану.

Західні прокатчики ретельно вивчають, як потенціал глядацького інтересу до їх товару, так і постійно змінну ситуацію в прокаті кожної країни. В даний час інтерес вітчизняним фільмам на зарубіжних ринках пояснюється не стільки минулою пошаною до нашого кіно, скільки самим чинником випуску на екрани картин, що піднімають теми, що раніше не освітлювали в радянському кіно.

Методологія маркетингу застосованою в різних областях кінематографічної діяльності. У їх числі можна назвати дослідження потреб кіноглядацької аудиторії, вивчення ринку кіновідеопродукції і послуг, прогнозування витрат на виробництво, тиражування і просування кіновідеопродукції.

Будь-якому суб'єктові кіновідеоринку важливо визначити пріоритетні цілі свого підприємства, яким воно віддаватиме в роботі.

Цілі кінопідприємств умовно можна розділити на декілька груп.

- Збутові — визначення частки ринку кіновідеопродукції і послуг, знаходження потенційних споживачів продукції і послуг (підприємств і кіноглядачів), аналіз умов реалізації кінопродукції і послуг.
- Маркетингові — створення бажаного образу (іміджу) кінопідприємства і його кіновідеопродукції, розширення жанрово-тематичної різноманітності створюваних і прокатуваних фільмів, розширення кола послуг, що надаються, виявлення об'єму платних і безкоштовних послуг, організація їх реклами, визначення розміру прибутку за платні послуги.
- Структурно-управлінські — створення раціональної організаційної структури, що забезпечує ефективну діяльність, яка пов'язана з виробництвом кіновідеопродукції, а також з її реалізацією, формування динамічної системи взаємозв'язків між тими, що проводять і реалізують продукцію і послуги підрозділами, їх швидку адаптацію до зовнішніх умов, що змінюються, встановлення вимог до керівників менеджерам різних рівнів.
- Контрольні — аналіз життєвого циклу кіновідеопродукції і послуг, визначення ступеня досягнення або наближення діяльності кінопідприємства до поставленої мети.

Роль кіномаркетингу в західних країнах останніми роками оцінюється так високо, що, на думку окремих фахівців успіх кіностудії залежить не стільки

від її фінансових можливостей, творчого і виробничого потенціалу, скільки від її досвіду в питаннях маркетингу.

Служба маркетингу при цьому розглядається як мозковий центр, де на основі інформації про стан ринку кінопродукції і послуг розробляються рекомендації по питаннях не тільки комерційної, але і творчо-тематичної політики. Саме тут на основі аналізу і обліку динаміки глядацького попиту і стану кон'юнктури кіноринку вирішується питання про необхідність і прибутковість виробництва того або іншого фільму, розробляється стратегія його прокату.

Оскільки характерною межею ринку кінопродукції і послуг є мінімальна передбаченість, виникає складність відношень в ланцюзі: творець фільму — кіноринок — дистриб'ютор — кінотеатр — глядач. Через це результативність маркетингових досліджень може бути нижче, ніж, наприклад, в промисловості. Проте практика американської кінематографії підтверджує, що грамотно розрахована тактика просування фільму на основі маркетингу додає до зборів від середнього, невидатного фільму близько 30%.

Висновки. У вітчизняній кінематографії в даний час робляться лише перші кроки по впровадженню маркетингової діяльності. Нерозвиненість маркетингу практично означає дуже слабкі можливості реалізації всіх функцій маркетингу, ухвалення кінопідприємствами всього комплексу рішень по взаємозв'язаних елементах: об'єму і жанрово-тематичному складу кіновідеопродукції, що випускається, ринкам реалізації, цінам, рекламі і ін. Залежно від ступеня залученості підприємства в маркетинг можна виділити три ступені застосування цієї концепції.

1. На кінопідприємстві реалізуються ізольовано окремі елементи маркетингу (реклама, ціноутворення на кіно відеопродукцію і послуги з урахуванням попиту, вивчення глядацької аудиторії і ін.).
2. На кінопідприємстві використовуються окремі комплекси тобто групи взаємозв'язаних методів і засобів маркетинговому діяльності (організація пошуку і відбору сценаріїв, тематичне планування, виробництво кіновідеофільмів виходячи з вивчення глядацького попиту і кон'юнктури кіноринку і ін.)
3. Діяльність кінопідприємства в цілому переорієнтовано на маркетинг як концепцію ринкового управління.

Реальнішим для вітчизняної кінематографії в існуючих умовах є використання окремих комплексів і елементів маркетингової діяльності, і в першу чергу, на незалежних кіностудіях, які більшою мірою випробовують вплив конкуренції.

Література:

1. Армстронг Г., Котлер Ф. Маркетинг[Текст] // Загальний курс, 5-те видання.: Пер. з англ.: Уч. пос. – М.: Видавничий дім «Вільямс», 2001. – 608 с. : іл. – Парал.тит.англ. ISBN 5-8459-0131-6 (укр.)

2. Іванов Г.П, Шустров М.А Економіка культури. [Текст] // М.: ЮНІТІ-ДАНА, 2001. – 520 с. ISBN 5-338-01489-6
3. Основи продюсерства. Аудіовізуальна сфера [Текст]//: Підручник для вузів / під ред. Г.П. Іванова, П.К. Огурчикова, В.І. Сидоренко. – М.: ЮНІТІ-ДАНА, 2003. – 719 с. ISBN 5-238-00479-6
4. Ромат Є.В. Основи реклами[Текст]//: Навч. Пос. – К.: Студцентр, 2006. – 288с.: Табл.іл., бібліогр. 161 назв. ISBN 966-7530-41-8
5. Жабський М., Тараса До., Фохт- Бабуся Ю. Кино в сучасному суспільстві[Текст]// - СПб.: ПІТЕР, 2000. – 192 с. ISBN 5-469-00640-9